

Een levensgroot probleem

Ruis speelt helaas een veel te grote rol in de oordeels- en besluitvorming in de jeugdzorg. Om dit tegen te gaan, is een goede, systematische verklarende analyse onmisbaar.

• **Harrie van Leeuwen en Marca Geeraets**

We weten dat dat twee hulpverleners bij een en dezelfde casus verschillende analyses en verschillende behandelingen kunnen voorstellen. Kahneman et al. (2021) noemen dat ruis: de variatie van professionele oordelen over dezelfde zaak die gelijkloend zouden moeten zijn. De ruis in de jeugdzorg is enorm. Iedereen die wel eens een jeugdige heeft doorverwezen of doorverwezen heeft gekregen, herkent dit. Teveel ruis maakt de hulpverlening tot een loterij. Dus als onze inter- en intrabeoordelaarsbetrouwbaarheid hinkt, moet daar iets aan gebeuren. De hoop is gevestigd op het verbeteren en systematisch uitvoeren van een verklarende analyse als voorbereiding op besluitvorming over interveniëren. We mogen nu niet wijzen naar wetten, gemeenten, financiën of managers. Dit is een levensgroot probleem en het ligt bij onszelf.

We hebben in een eerdere column ('Schot in het duister', KAP 2021, nr. 2) gewezen op het belang van een scherpe formulering van de problematiek die de opdracht vormt voor de verklarende analyse. Wanneer we die preciezer willen beschrijven, zijn er twee mogelijkheden. Het kan gaan om

verschijnselen die er niet zouden moeten zijn, die we niet verwachten van een ouder of jeugdige. Het kan ook zijn dat bepaalde kwaliteiten schitteren door afwezigheid. Denk bij een jeugdige aan ontwikkelingsmijlpalen, sociaal gedrag, zelfregulatie of autonomie die we gezien de leeftijd mogen verwachten, maar helaas ontbreken.

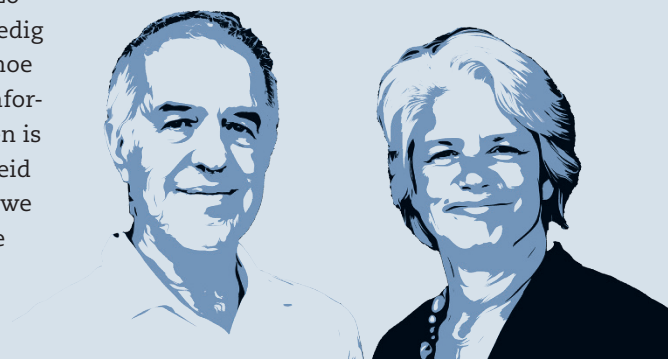
De ecologische kritiek op psychologie en hulpverlening heeft ons geleerd dat professionele concepten, theorieën en meetinstrumenten vooral nuttig zijn als ze helpen bij het begrijpen van het functioneren in het dagelijks leven thuis, op school en onder leeftijdgenoten. Door een verklarende analyse proberen we zowel te begrijpen wat zich voordoet dat er niet zou moeten zijn, als wat gewenst is, maar ontbreekt. De probleemformulering vormt een anker als deze samen met ouders en jeugdigen tot stand komt, betrekking heeft op het dagelijks leven zoals zij dat ervaren en zo is verwoord dat zij zich er volledig in herkennen. Hoe concreter, hoe minder kans op ruis. Probleemformuleringen als 'Het vertrouwen is weg' of 'De emotionele veiligheid van de klas staat onder druk' (we komen ze echt tegen) is veel te vaag als vertrekpunt.

Verklaringsmodel als bron van ruis

De volgende stap is het zoeken naar condities of invloeden die de problematiek hebben uitgelokt of doen ontstaan, in stand houden, verergeren of doen afnemen. Bij de keuze van de invloeden die we opvoeren, is opnieuw veel ruis mogelijk die we ons niet kunnen permitteren. Dat kan opnieuw tot een loterij leiden. Een cognitief gedragstherapeut, psychodynamisch opgeleide behandelaar of natuurgenezer zullen verschillende voorkeuren hebben bij de keuze van ontstaansmechanismen. Dit betekent dat hun werkhypothese

Over de auteurs

Harrie van Leeuwen en Marca Geeraets adviseren en ondersteunen organisaties en gemeenten op het gebied van jeugdhulp. Beiden werken bij Bureau PEERS Strategische zorginnovatie.

over de combinatie van bijdragende en onderhoudende deelfactoren (de verklarende analyse) sterk uiteen kan lopen. Hier ligt een verantwoordelijkheid voor alle professionals in het veld en dus voor hun beroepsverenigingen. Het is een dure plicht om te komen tot een transtheoretisch verklaringmodel dat zo systematisch en transparant mogelijk is. Toetsbaar door collega's en navolgbaar voor ouders en jeugdigen. Alleen dan kan de onacceptabele praktijkvariatie worden teruggedrongen.

Voor de verklarende analyse geldt dat wat je erin stopt, bepalend is voor wat je krijgt. Als bijvoorbeeld personeuseigenschappen geen punt van overweging zijn in de verklarende analyse krijg je een behandelvoorstel waar persoonsgerichte interventies geen onderdeel van uitmaken. In tegenstelling tot wat we vaak horen, doet het gekozen verklaringmodel ertoe.

Normatieve verwachtingen

Laten we de invloed van de normatieve verwachtingen in de context van het gezin, opvoeders of jeugdigen als voorbeeld nemen. Wie hulp zoekt heeft zorgen, omdat zijn verwachtingen ten aanzien van het gezinsfunctioneren, opvoederschap of gedrag van de jeugdige niet uitkomen. Als de jeugdige, ouders of een gezin niet aan die verwachtingen voldoen (verwachtingen die we er in onze maatschappij en onze cultuur op nahouden), hebben we een verklaring nodig. Bij jeugdigen kan het gaan om een afwijkende of achterblijvende ontwikkeling; bij ouders

Teveel ruis maakt van zorg een loterij

om opvoedingspraktijken die we problematisch vinden omdat ze tekortschieten of nalatig zijn. Daarvoor is dan een verklaring nodig. Verwachtingen zijn op normen gebaseerd. Normen die we hanteren voor het gedrag van kinderen en jeugdigen, voor het gezinsfunctioneren en voor het ouderschap. Het is daarom beter om van *normatieve verwachtingen* te spreken. De norm wordt bepaald door hoe het meestal gaat bij de meeste mensen of hoe het eerder ging bij dit gezin, deze ouder of dit kind. We kunnen geen uitspraken doen over eventuele problematiek zonder daarbij de norm te betrekken die bepaalt wat de reden is voor zorg. Zo blijkt veel in de jeugdhulp normatief te zijn en daarom mag het niet verbazen dat de discussie over de gehanteerde normen regelmatig oplaait. Het expliciteren van die normen is een teken van professionele bekwaamheid. Zo zijn criteria voor uithuisplaatsingen pas zinvol als ze gebaseerd zijn op onze geëxpliciteerde verwachtingen ten aanzien van het goed genoeg functioneren van gezinnen en het opvoederschap. Anders doen we gezinnen en ouders tekort.

Wanneer de geëxpliciteerde verwachtingen realistisch zijn en een gezin, opvoeders of een jeugdige er niet aan kunnen voldoen,

vraagt dát om een verklaring. Maar ook als de norm niet realistisch is, vraagt dat gebrek aan realisme om een verklaring. Het ligt nu voor de hand dat wanneer de normatieve verwachtingen geen onderdeel zijn van het verklaringmodel, deze ook geen optie zijn bij het formuleren van interventies. Een verklarende analyse over het functioneren van een ouder met psychische problematiek gaat niet alleen over de psychische disfuncties, maar ook over de verwachtingen ten aanzien van het opvoederschap waarmee deze ouder in het dagelijks leven moeite heeft. Elke zichzelf respecterende beroepskracht maakt bij meervoudige en complexe problematiek een verklarende analyse. Om ruis te verminderen, helpt onder meer dat we onszelf checken en laten checken op de merites van onze verklaringen. Welke criteria hanteren we als beroepsgroep ten aanzien van een goede verklarende analyse van de problematiek waarmee we in ons dagelijks werk worden geconfronteerd? Hoe zorgen we als professionals dat de kans op ruis zo klein mogelijk is? Laten we zorgen dat we niet het lot uit de loterij hoeven te zijn voor ouders en jeugdigen, omdat we onze hand in het vuur durven te steken voor al onze collega's. ●

Literatuur

- Kahneman, D., Sibony, O., & Sunstein, C.R. (2021) *Ruis. Waarom we zo vaak verkeerde beslissingen nemen, en hoe we dat kunnen voorkomen*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.